

Izabela Gass
(Warszawa)

MATERIAŁY ADAMA CZARTKOWSKIEGO
(1881-1958)
(21)

Adam Czartkowski urodził się 17 sierpnia 1881 r. w Borszczach na Ukrainie w guberni kijowskiej jako syn Juliana i Maryli z domu Nowickiej. Ojciec był botanikiem, historykiem kultury, publicystą politycznym, tłumaczem i nauczycielem.

Adam Czartkowski ukończył gimnazjum w 1899 r. w Białej Cerkwi, a studia wyższe odbył na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując w 1904 r. stopień kandydata nauk przyrodniczych. Dalsze studia odbył w Pradze i Wiedniu. Specjalizował się w dziedzinie anatomii i fizjologii roślin.

W latach 1905-1909 pracował jako nauczyciel przyrody w szkołach prywatnych w Warszawie. Prowadził jednocześnie działalność publicystyczną publikując artykuły na łamach m. in. „Wszechświata”.

W 1911 r. został powołany na stanowisko profesora anatomii i fizjologii roślin na Wydziale Przyrodniczym Wolnej Wszechnicy Polskiej i Wyższej Szkoły Ogrodniczej w Warszawie.

W latach 1919-1928 pracował jako nauczyciel w Państwowym Gimnazjum im. Tadeusza Rejtana w Warszawie.

W 1928 r. Adam Czartkowski został powołany na stanowisko nauczyciela nauk przyrodniczych, a później wicedyrektora Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku. Pobyt w Gdańsku był niezwykle owocny. Został członkiem Zarządu, a z czasem i wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku, przewodniczącym Komitetu dla Popierania Sztuki Polskiej w Gdańsku, korespondentem „Kuriera Warszawskiego”.

31 sierpnia wrócił do Warszawy. Przez cały okres okupacji ukrywał się, gdyż był poszukiwany przez Gestapo.

Po zakończeniu wojny Adam Czartkowski osiadł w Łodzi, gdzie podjął się organizacji Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Łódzkiego. Objął stanowisko kierownika Katedry Botaniki Farmaceutycznej na Wydziale Farmaceutycznym, a później został dziekanem Wydziału. Dzięki jego staraniom zbudowano Bibliotekę Wydziału Farmaceutycznego w Łodzi.

Dorobek naukowy Adama Czartkowskiego obejmuje prace naukowe (m. in. *Doświadczenia z fizjologii roślin* (1911), *Ćwiczenia z anatomii roślin z atlasem* (1912) oraz publikacje z historii (*Pan na Tulczynie. Wspomnienia o Stanisławie Szczęsnym Potockim, jego rodzinie i dworze* (1925), *Księżna Łowicka. Portret biograficzny (1791-1831)* wydana w 1930 r. Wspólnie z córką Zofią Jeżewską w 1958 r. wydana została książka *Chopin żywy w swoich listach i w oczach współczesnych*. Pośmiertnie, w 2010 r., w opracowaniu wnuka Jerzego Jeżewskiego ukazała się książka *Beethoven. Próba portretu duchowego*.

Adam Czartkowski był żonaty z Marią, która zginęła podczas Powstania Warszawskiego. Mieli córkę Zofię, żonę Jeżewską (1911-1995) dziennikarkę i pisarkę. Adam Czartkowski zmarł 29 maja 1958 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Doły w Łodzi.

Spuścizna Adama Czartkowskiego z lat 1913-1958, liczona w końcowym wymiarze 0,50 m.b. została przekazana do Archiwum PAN w 1960 r. i otrzymała numer w księdze nabytków 299. Prace porządkowo-inwentaryzacyjne prowadzone były w 2015 r. przez mgr Izabelę Gass.

Materiały podzielono na cztery grupy. Grupa pierwsza licząca 3 jednostki obejmuje materiały twórczości naukowej i literackiej z lat 1913-1958.

Grupa druga, licząca 1 jednostkę, to materiały z działalności w Gdańskim Towarzystwie Nauki i Sztuki za lata 1948-1956.

Grupa trzecia (3 jednostki archiwalne), zawiera pamiętnik Adama Czartkowskiego *To co przeżyłem*, w którym autor opisuje dzieciństwo, młodość i pobyt w Gdańsku z lat 1946-1955.

Grupa czwarta, składająca się z 2 jednostek to korespondencja z lat 1948-1957, w tym jedna jednostka (j.a. 8) to korespondencja wychodząca w postaci listów. Korespondencja wpływająca zawierająca m.in. listy od profesorów Stanisława Helsztyńskiego i Stanisława Pigonia.

Spuścizna Adama Czartkowskiego otrzymała w Archiwum PAN sygnaturę 21. Inwentarz zawiera 9 jednostek, uzupełnionych jednym aneksem do korespondencji wpływającej. Numer zespołu w bazie szukajwarchiwach wynosi 481.

Źródła i bibliografia

1. *Materiały Adama Czarkowskiego*, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie sygn. 21, j.a. 5-7.
2. https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Czartkowski.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	Pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1-3
II. Materiały działalności społecznej	4
III. Materiały biograficzne	5-7
IV. Korespondencja	8-9
A. Wychodząca	8
B. Wpływająca	9
Aneksy	1

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. *Opowieści o Bethovenie*
Praca
Po 1945, rkp., masz., l., k. 319
2. *Chopin żywy. Opowieści zebrana przez Adama Czartkowskiego*
Fragmenty pracy
Po 1945, rkp., l., k. 95
3. A.C. i Seweryn Dziubałtowski, *Wpływ soli glinianych i manganowych na okres spoczynku roślin drzewiastych*
A.C., Aleksander Orłowski, *jeden z budowniczych przyjaźni polsko-rosyjskiej*
Artykuły
1913-1958, masz., l., k. 6

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI SPOŁECZNEJ

4. Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku
Komunikat, statut, korespondencja, art. prasowe

1948-1956, masz., masz., pow., druk, l., k. 16

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

5. *To co przeżyłem. Zeszyt 1*
Pamiętnik
1946-1955, rkp., l., k. 177
6. *To co przeżyłem. Zeszyt 2*
Pamiętnik
1951, rkp., l., k. 75
7. *To co przeżyłem. Zeszyt 3*
Pamiętnik
1952, rkp., l., k. 108

IV. KORESPONDENCJA

A. Wychodząca

8. Niesiołowski A., 1948, l., 1
Redakcja „Farmacja Polska”, 1957, l. 1 + zał.
1948-1957, masz., l., k. 9

B. Wpływająca

9. Osoby i instytucje B-Ż
1948-1957, rkp., masz., l., k. 32, zob. aneks 1

ANEKS 1

J. 9. Korespondencja wychodząca. Osoby i instytucje B-Ż		
Borniak St.	1948	l. 1+1 zał.
Dragan Marcin	1948-1950	l. 2
Helsztyński Stanisław	1948-1957	l. 12
Jeżewska Zofia	1950	l. 1
Jeżowa Kazimiera	1948	l. 1
Pelczur Marian	1948-1957	l. 3
Pigoń Stanisław	1957	l. 1
Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku	1948-1952	l. 3+2 kop.
Trzynadlowski Jan	1952	l. 1
Zeiske Edmund	1957	l. 1